VIITE: SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN KIRJALLINEN LAUSUNTOPYYNTÖ

HE 159/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta

Asiantuntijalausunto, Una Oy

Muutos on tarpeellinen ja välttämätön, jotta potilastietoja voidaan hyödyntää ennakoivasti hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä hoidon seurannan käyttötarkoituksissa. Muutos selkeyttää nykyistä sääntelyn tilaa.

Asiakastietojen käsittelyn mahdollistaminen mainituissa tehtävissä edistää ennakoivien terveydenhuollon palveluiden sekä terveysongelmien varhaisen tunnistamisen ja hoidon seurannan toteuttamista. Ennaltaehkäisevään seulontaan ja tiedon käyttöön suhtaudutaan myönteisesti mm. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kansalaiskeskustelun perusteella, kunhan avoimuus ja mahdollisuus kieltäytyä ovat turvattuina.

Kuten jo aiemmassa lausunnossamme (sosiaali- ja terveysministeriön kesäkuussa 2025 lausuntopyyntö HE:n luonnoksesta) totesimme, näemme edelleen tarpeelliseksi, että ennakoivan terveydenhuollon lainsäädännön voimaantulosta sekä käytettävistä palveluista tiedotetaan selkeästi kansalaisille, jotta mahdollisen kielto-oikeuden käyttäminen on mahdollista päättää informoidusti. Potilaan itsemääräämisoikeuden huomioiminen on tärkeää. Perusteluissa tätä onkin kuvattu:

> ’Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilön tulee voida halutessaan kirjauttaa tietoihinsa, ettei hän halua vastaanottaa yhteydenottoja esimerkiksi terveystarkastuksista tai muista hänen terveystietojensa perusteella kohdennetuista palveluista tai hoidon seurantaan liittyvistä asioista.’

On huomioitava, että tässäkin tapauksessa kansalaisen tietoja on jo käsitelty, ja vastuu yhteydenottokiellon tarkistamisesta jää todennäköisesti ammattihenkilön vastuulle tarkistettavaksi. Tämä aiheuttaa työvaiheita, joka osaltaan syö uudistuksella saatavissa olevia hyötyjä. Korostamme tarvetta edetä kansallisessa tahtojen hallinnan standardoinnissa siten, että ennakointia toteuttavat tietojärjestelmät pystyvät hyödyntämään erilaisia tahtoja, kiellot mukaan lukien, automaattisesti.

Kokonaisuudessaan esitys kehittää asiakastiedon käsittelyyn liittyvää sääntelyä positiivisesti mahdollistavaan suuntaan. Ennakoivan terveydenhuollon palveluiden edistämisellä sekä erityisesti oikeudella hyödyntää asiakastietoja terveysongelmien varhaisen tunnistamisen ja hoidon seurannan tehtävässä mahdollistetaan palvelujärjestelmän kehittämistä ja teknologian hyödyntämistä ammattilaisten tukena.

Kannatamme myös lausuntopalautteen perusteella tunnistettua tarvetta selvittää laajemmin potilastietojen lisäksi sosiaalihuollon asiakastietojen hyödyntämistä osana entistä ennakoivampia sote-palveluja ja niiden toteuttamista.

Lisäksi kuten jo aiemmassa lausunnossamme (sosiaali- ja terveysministeriön kesäkuussa 2025 lausuntopyyntö HE:n luonnoksesta) mainittiin, esityksen pohjalta ei ole nähdäksemme edellytystä säätää automaattisesta päätöksenteosta, koska esityksessä vastuut ovat viimekädessä kohdistettu ammattihenkilöille. Automaattisesta päätöksenteosta kannattaa nähdäksemme säätää mahdollisimman pian, jotta muun muassa tekoälyn hyödyntämismahdollisuudet selkeytyisivät ja sääntelyn tilaa saataisiin tältä osin selkeytettyä. Näemme tärkeänä edistää tästä jo käynnistynyttä säädösvalmistelua: 'Lainsäädäntöhanke ennakoivan sosiaali- ja terveydenhuollon mahdollistamiseksi (ennakoiva sote 2)'

Huomiona toteamme lisäksi sen, että nykyinen lakiesitys mahdollistaa tietojen käytön vain hyvinvointialueille ja oman rekisterin tietoihin, mikä rajoittaa laajapohjaista tiedon hyödyntämistä. Ottaen huomioon nykyinen iäkkäiden oikeus hankkia terveyspalveluita yksityislääkäriltä ilman, että hyvinvointialueelle syntyy oikeus tallentaa ko. potilastietoja, yleistynyt lasten sairaudenhoidon hankkiminen yksityissektorilta yksityisten vakuutusten kautta, työterveyshuollon toiminta, valinnanvapaus käyttää esim. toisen hyvinvointialueen neuvolapalveluita sekä hoitotakuun takia useinkin tapahtuva leikkausten hankkiminen ulkopuoliselta toimijalta, tulisi harkita, että hyvinvointialue voisi ennakoivissa tarkastuksissa hyödyntää myös muiden rekisterinpitäjien kuin oman hyvinvointialueen asiakastietoja. Jos näin tehtäisiin, potilaalla tulisi olla selkeä mahdollisuus kieltää yksilöityjen rekisterinpitäjien potilastietojen käsittely ennakoivassa menettelyssä.

Potilaan etu olisi laajapohjainen tiedon käyttö seulonnassa, kunhan käyttötarkoitus, roolit ja potilaan oikeus kieltäytyä ovat selkeästi määriteltyjä.

Ennakoivan datan käsittelyoikeuden rajaaminen vain hyvinvointialueelle tai sen lukuun toimivalle oman alueensa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi on perusteltua, koska on huomioitava riski, että yksityissektori alkaisi käyttää kykyään ennakoivaan toimintaan kannusteena sen palveluihin hakeutumiseen, synnyttäen näin turhaa kysyntää ja käynnistäen myös vaikuttamattomia hoitotoimia.

18.3.2026

UNA Oy